

Александър Еленков е завършил право в Софийския университет през 1977 г. Съдия в Районния съд в гр. Берковица от 1982 г., председател на същия от 1986 г., зам.- председател на Окръжния съд в Михайловград/Монтана от 1989 г., съдебен инспектор към МП от 1993 г., съдия във Върховния съд (от 1996 г. ВАС) 1994-2018 г., юрист на годината 2013, награден с личен почетен знак първа степен – златен (2018).

Сега правосъдието изисква много сила у съдиите

Александър Еленков

31 май 2019 г.

Започваме с въпроса как се ориентирахте към правото.

Като се върна назад в спомените си, мисля, че решаваща роля изигра битието ми на старшина-школник, ЗКПЧ¹ в заставата (*смях*). Тогава за първи път попаднах в едно мини-общество, отделено от останалото – заставата беше на 12 км от най-близкото село Барутин. Изолирана. Правото ми хареса като една от науките за обществото, обществения ред. Реших да продължа и нататък. Устоях на предложенията да стана щатен офицер. Кандидатствах в Юридическия факултет. Може би извадих късмет – тази година нямаше изпит по български език и литература. Изпитите бяха по история и един, не си спомням как точно се казваше, ние му казвахме “политически”.

И ние имахме такъв: за проверка на общата култура и политическата подготовка. И също му казвахме “политически”.

Да. И нали се сещате, ЗКПЧ на застава да не издържи такъв изпит – най-малко трябва да повтори казармата. Безапелационен. Така започнах правото.

Голям ли беше вашият курс?

400 души бяхме. Аз съм от випуска 1973-77 г. Дванадесет групи бяхме, или четиринадесет.

Разбирам от ваши колеги от предишни випуски, че са били много по-малко – заради онази постановка, че държавата при комунизма ще отмре, а с нея и правото.

---

¹ Заместник-командир по политическата част.

Така беше, и ние го учехме. Имаше един, Бог да го прости, Вътьо Цонев, много упорито ни уверяваше, че така ще стане. Преподаваше ни теория на държавата и правото. А ние го питахме: добре де, защо преподавате това тогава? Защото ни обезкуражава. Ние какво правим там, утре ще останем без работа (*смях*). Закачки между студенти и преподаватели... После от моята група две момчета станаха преподаватели. Единият е вече покойник, Росен Ташев. Мисля, че и той преподаваше теория на правото. Другият сега е практикуващ адвокат, Драгия Драгиев, в сферата на гражданското право беше. Аз също по едно време бях хоноруван преподавател. Иначе, имаше и други, мнозина от нашия курс поеха пътя на научната работа. Аз се кандидатирах за хоноруван преподавател, защото имах една болезнена идея, която така и не осъществих – да свържа теорията и практиката. Единствено Дарина Зиновиева го прозря, но когато вече бях загубил паметта си. “Трябва да седнеш да напишеш нещо!” Не мога. Отивам, ставам пенсионер и съм дотук. Проумях го вече, че съм се опитвал през цялото време да свържа теорията и практиката.

На мен ми се струва, че във вашата професия – и по-точно в съдийската работа – теорията е някак вградена в практиката. За да решите практически един казус, непрекъснато трябва да прехвърляте към теорията. Не е ли така?

Това е само едната половина. Ако приемем, че това е условието за добрата съдийска работа, ще застанем на позициите на схоластиката. Правото е създадено да обслужва живия живот. То трябва да решава конкретни житейски проблеми. Правните институти са създадени след анализ и обобщение на съществуващата практика. Търсят се общите, принципните неща и се изгражда правен институт. Когато на практика този правен институт не може да обслужи конкретния казус, конкретния правен спор, възниква въпросът какво правим. Едните дават един отговор, другите дават друг отговор. Колегите от университета казват: съдиите развалят добрата теория; съдиите казват: теорията не е добра. Двете неща трябва да вървят ръка за ръка. Няма нещо съществуващо, което да не подлежи на развитие. Това важи и за правните конструкции. Важи и за съдебната практика. Не можеш да постановиш съдебно решение, житейски обосновано. Защото житейски обоснованото в този изолиран случай може да се превърне в опасно явление за масовия случай.

Ще ви дам един пример за илюстрация, ако сте съгласна. Съпругата ми практикува в Агенция по заетостта, една мега-агенция с 28 областни структури, а бюра по труда има във всяка община. Колкото са общините, толкова са бюрата – двеста шейсет и колко... Когато се създаде едно правило за работа, то важи за всички

тези бюра. И когато съдът се намеси в това правило, без да държи сметка неговото решение до какво ще доведе на практика, се получават опасни резултати – дестабилизация на функционирането. И си спомням нашият колега Благой Видин навремето, когато дебатирахме проблемите на административното право, казваше: “Добре е да не ограничаваме администрацията повече, отколкото законът я ограничава.” Мъдра мисъл! Та, какъв беше конкретният казус: възобновяването по АПК има ролята и функцията на отмяната по ГПК, но със своята специфика. Тук отношенията не са вече само съд–гражданин, страна по делото. Тук имаме вече един административен орган. И затова АПК казва: боравим с два вида актове – необжалвани пред съда и обжалвани пред съда. Когато са обжалвани пред съда, отмяната върви близко до тази по ГПК. Когато обаче не са обжалвани пред съда, възобновяването се прави от по-горестоящия орган. А ако органът, чийто акт е бил необжалван и се търси промяна на създаденото с него положение – ако няма по-горестоящ орган, тогава самият той възобновява, щом са налице условията за това. И член 99 на АПК ги изброява в седем точки. Първа точка: съществено нарушение на закона. ГПК не познава такова, тука го имаме. И оттам нататък се изброяват останалите: нови обстоятелства и т.н. Регистрира се безработен. Едно от условията е да не се осигурява. Той като безработен декларира, че не се осигурява. Регистрират го, пращат в НОИ копие от регистрацията. И получават от НОИ отговор: лицето е осигурено. И сега: регистрацията на безработен се счита за административен акт, издаван от директора на съответното бюро по труда, независимо, че практически се прави от съответния специалист. Но директорът е органът. Какво представлява съобщението от НОИ, че лицето е осигурено? Несъмнено ново обстоятелство, защото то е съществувало към момента на регистрацията, но не е било известно, укрито е. Волно или неволно, укрито е. Нямаме съществено нарушение на закона, за да се отиде на точка първа. Отиваме на точка втора. По-горестоящият орган, директорът на регионалната дирекция по заетостта, възобновява производството по регистрация. Съдът в Монтана, за разлика от други съдилища, например в Кърджали, казва: Не можеш да го правиш по твоя инициатива. Позовава се на член 100 от АПК, а в член 100 законодателят казва: по точка първа възобновяването се извършва по инициатива на административния орган или по предложение на прокурора или омбудсмана, а по точка 2-7 – и по искане на страна в производството. В Монтана казват: административният орган може само по точка първа, по останалите не може.

Ама ако беше така, законодателят ще каже: “по точка 2-7 – по искане на страна в производството”. А той казва “и”! Това “и” нищо ли не означава?!

Посъветвах я да си пуснат касационна жалба. Развитието какво ще бъде... Ето, такива изпълнения ме натъжават много. Това не е моето правосъдие. Все повече и повече влизат поръчките в съдебната зала, такова чувство имам. Като действащ съдия имах и лични впечатления. Колега дойде, каже: “Бе, това дело...” Какво правиш?! Търговия с влияние, това правиш в момента! Ако не вярваш в капацитета ми като съдия, защо си дошъл при мен, опитай някакъв друг начин. А ако вярваш в капацитета ми като съдия, защо мислиш, че ще пусна несправедливо решение, некачествено. Такива неща...

Аз ви отклоних, говорехме за студентските ви години: кои преподаватели си спомняте?

О, мнозина са. Аз започнах в, тогава беше школа на МВР, сега е академия. Това избрах, за да бъда хирург на обществото (*ироничен смях*). Изкарах до II курс и разбрах, че външните впечатления не са верни. Тогава поисках и се прехвърлих в Юридическия факултет. В Школата по онова време въведоха правото като гражданска специалност. По наказателно право лекции четеше проф. Костадин Лютов, вече покойник. По гражданско право Попов, Петко Попов. Тогава май беше доцент. По административно право лекции четеше проф. Георги Костадинов. Асистент му беше Димитър Костов. По криминалистика, освен преподавателите, които си имаше в школата, идваше и Цеко Цеков, тогава беше доцент. Асистент беше Евгения Коцева – в момента май е професор. Тя тогава беше в Института по криминалистика и криминология. Вече като се прехвърлих в Юридическия факултет, имах една тежка година – оказа се, че трябва да полагам 13 приравнителни изпита. Току-що се бях оженил, а ме записаха I курс. Декан беше проф. Костадин Лютов. Отидох и му приплаках: “Господин Лютов... – тогава беше “другарю” – Другарю Лютов...” – “Ами, колега, вземете тези 13 изпита и ще разговаряме.” И аз ги взех за един семестър.

Било е такава въртележка!

Не само въртележка, огромно напрежение беше. Явяха се на всички сесии: редовни, задочни, поправителни, всякакви. Като ги взех тези изпити... спомням си, имаше даже весели случаи, анекдотични. Римско право – проф. Андреев. Колегите казват: “Когато дадеш грешен отговор, той се вълнува и носът му почервенява.” И се оказа вярно! Студентът като даде грешен отговор, носът му почервенява, да. И аз

гледам само в носа му (*смях*). Давам отговор, гледам – стоп, не е така! Поправям се (*смях*). Измъчих горкия човек. Обаче какъв изпит...

Интересно, всички си спомнят проф. Андреев, но досега тая подробност не ми беше разказвана.

Взех ги, положих ги тези изпити. И понеже много пъти бях досаждал на проф. Лютов, отивам пак в деканския кабинет, обаче предварително съм си написал молба за записване в III курс. Влизам в кабинета, той нещо пише. Нищо не казвам, само подавам молбата. Без дума. Ама и той нищо не казва. И както си пишеше, само написа едно “да” на молбата. И понеже ме записаха в трети курс втория семестър, трябваше да положа изпитите от първия семестър. Единият беше финансово право, другия забравих кой беше. А финансовото право помня, защото имах проблеми с доцент, тогава, Кучев. Той казва: “Вие не сте бил на лекциите ми!” – и се разгоря един дебат... Отидохме при Костадин Лютов. Той казва: “Колега, аз вече съм разпоредил студентът да бъде записан в трети курс.” Едва тогава Кучев каза: “Добре, ще ви изпитам. Ако имате някои въпроси, заповядайте да поговорим на еди-коя си дата. Изпитът ще бъде на еди-коя си дата.” И аз като Лалата от оня виц за султана, който му казал да извърши престъпление, след което, за да се оправдае, да извърши още по-голямо престъпление – и аз така, хващам, имаше едни циклостилни лекции по финансово право, не чета, наизустявам... Затова по-нататък през живота си не съм имал никакви спомени от финансовото право и винаги прибягвах до помощта на учебника (*смях*). Не го изучавах, наизустявах го. Отивам на консултация уж, с пълното съзнание да покажа, че знам... и започвам с гаф: “В лекциите си по финансов контрол...” Той се обръща и ме гледа със страшно презрение: “Колега, тази есен аз не съм чел лекции по финансов контрол!” И аз сега като Лалата: “Ама в лекциите, които сте издал...” – а те му били откраднали записките за учебник и това били тия циклостилни листа!

Ох, болезнено...

Колко добре направих, че наизустих тия лекции. Явяваме се на изпит с една колежка, мене ме изпитва първи. Аз опитах да дам предимство на колежката и до такава степен бях нетактичен, че чак се наложи тя да се обади и да каже: “Колега, като ви кани професорът...” (*смях*). Както и да е. Изтеглих въпросите, нямаше какво да мисля върху тях, направо почвам да говоря. Аз ги знам наизуст и говоря с неговите думи, не със свои думи. Петица ми писа! Викам си, колко съм добър да наизустявам, аз трябва да стана актьор. Но си признавам, финансовото право цял

живот ми куцаше. Студентски емоции... Иначе живеех в общежитието. Там беше весело. Кога ходехме гладни, кога... но винаги беше весело.

Съпругата ви колежка ли е?

Не, тя е шест години по-малка от мене. Записа и завърши право задочно по време на перестройката. Иначе тя е инженер-химик. В Берковица имаше няколко завода, които даваха хляб на целия град. Един от тях беше завод “Ком” за преработка на пластмаси. Тя работеше там. Но загина преработката на пластмаси и трябваше да се преориентира. И тя се ориентира към правото.

А когато бяхте студенти, коя беше най-желаната специалност за вашите колеги? Вие споменахте “хирург на обществото”, но юристите, завършили Софийския университет можеха да бъдат и прокурори, адвокати, съдии... Кое беше най-желаното?

За всичко си имаше кандидати. Това не зная дали е илюстрация, но отличниците на випуска по онова време имаха право да изразят желание пред комисията по разпределението – тогава имаше такава комисия, разпределението беше задължително. Всички пожелаха да отидат в адвокатурата. Аз също пожелах в адвокатурата, но на мене не ми се отвори парашутът...

И как започна вашата кариера?

Ами, как започна... Очаквах, че няма да стана адвокат, защото по онова време имаше една приказка, че по-лесно ще станеш министър, отколкото адвокат. И бях си подготвил искане да ме разпределят в – не си спомням как беше названието – към болниците имаше едни кабинети, които се обслужваха от юристи. Даваха консултации предимно на родилки. Аз бях стажант във Видин и пожелах да отида във Видин в местната окръжна болница. Създадох тревоги само на колегата, той беше пенсионер: “Абе колега, точно това ли намери да си избереш?!” – “Спокойно бе, човече. Ще търся там, където ми дадат жилище.” И така започнах: не какво ще практикувам като юрист, а как да получа жилище. Нали споменах, че бях семеен от втори курс още. Докато бях студент, студентските общежития решаваха проблема, после нямаше кой да го решава. И така се озовах в завод “Ком” като юрисконсулт. Дадох ми веднага жилище и добра за времето си заплата на млад специалист. Така започнах.

Две години след това ме избраха за районен съдия. Тогава изборът на съдиите се правеше от сесиите на окръжните народни съвети. Такова беше тогава правилото. След това, в началото на перестройката – от Народното събрание.

Спомняте ли си някои интересни случаи от този период?

О, много, разбира се! Аз съм раждан в Берковица. Градът е малък, половината сме приятели, половината сме роднини. Много трудно, много трудно се правораздава в такава ситуация. Не е като да съм външен на града човек и да си отида рано или късно – било поради развитие на кариерата, било друго. Аз съм тука. Където и да отида, коренът ми е тук. Правораздавах като кадия (*смях*). По онова време имахме известни недоразумения с Окръжния съд в Михайловград. Имаше опции в НПК и в ГПК съдията да подаде сигнал във Върховния съд на републиката по дело, за което счита, че нещо не съответства на закона. Имах 15 сигнала. И резултатът беше 9:2, останалите четири не можах да ги дочакам. 9:2 за мене.

Това са ваши дела, които Окръжният съд преразглежда след обжалване? И Върховният съд потвърждава вашето решение?

Да. Тогава нямаше касация. Решението на Окръжния съд беше окончателно. Но имаше такъв институт – сега съществуващата отмяна се наричаше “преглед по реда на надзора”. Допускаха преглед по реда на надзора. Така започна една баталия с Окръжния съд... Не беше с омраза, беше на професионална основа. Например бащата отива да вземе сина си от пионерски лагер някъде по морето. Един съсед му казва: “Да не бием път и двамата, вземи и моето дете.” Речено-сторено. Взема го и на връщане, на 18 км от Берковица, катастрофира. Най-вероятно е заспал на волана, удря се в един орех. И, каква ирония на съдбата – на чуждото дете нищо му няма, драскотина. Неговото обаче със спукан черен дроб. И го дадох на съд за причиняване на тежка телесна повреда по непредпазливост на собственото си дете. Казвам: хора, че той е вече осъден! Осъдиха го. Не беше моя присъдата, не можах да пусна сигнал. Аз нямаше да го осъдя. На следващата година Върховният съд излезе с решение, че в такива случаи се образува наказателно производство само ако има тъжба от другия родител.

А след като не е имало тъжба, кой е започнал съдебното преследване в този случай?

Местният прокурор. Той с мен имаше доста неприятности, включително в няколко случая от разпоредително заседание прекратявам делото: “Няма престъпление”. И му думам: “Бай Генчо, малък град сме, каква престъпност?! Стига с тия кокошкарски неща! Искаш да си изкараш много дела, много дейност.” Живи хора сме, всеки може да сгреша. Имаше два случая, за които влязохме в сериозна война. Единият: бащата има автомобил лада – тогава беше голямо нещо! – ама има и син,

малко глуповат. Имаше един разбойник, забравил съм им имената, казва на сина: “Слушай, искаш ли да ти уредя момиче?” – “Искам.” – “Ама ще ми дадеш колата на баща си да се повоза, докато ти си с нея в моята квартира.” Речено-сторено. Ама го засича патрулката. Ние сме малък град, колите се знаят наизуст. Решават, че тоя разбойник е откраднал колата. Подават му сигнал да спре, той побягва, те след него и на жп прелеза той тръгва да влиза в града, обаче поради високата скорост губи управлението и се забива в един стълб. Колата смазана до неузнаваемост, на него му няма нищо, драскотина няма. Бай Генчо, местният прокурор, му образува производство по чл. 343 ли беше, от НПК. Но включва и сина на оня човечец като помагач – че му е предоставил ключа от колата. И бащата: “Другарю съдия, не ща, да опустее и колата! Не ми съдете детето!” – “Бай Генчо, чу ли бащата как плаче?” От разпоредително заседание прекратих делото. Последва протест, стигна до Върховния съд, Върховният съд постанови: правилни са изводите на районния съдия. Няма престъпление, няма тъжба на пострадалия към сина. Следователно прокурорът не може да образува производство.

А другото беше с дъщерята на местна партизанка. Мисля, че вече беше разведена тя и се заиграла с един младеж. Играта им, като всяка игра, има и добри моменти, и лоши моменти. Единият лош момент – той ѝ отцепва един шамар и тя почва да пищи. Идва милиция, той скача в канала, побягва, преследват го – екшън! Градският комитет на партията развълнуван, прокурорът – верен страж: хулиганство. От разпоредително заседание: какво хулиганство, няма престъпление. И какво нещо е съдбата... тогава имах един боен запорожец, със съпругата ми решаваме да отидем до Михайловград. И, не знам спомняте ли си, имаше един мост в местността Йончови ханове, на 4 км под Берковица. Там има и прелез. Спуснати бариери, аз чинно си спирам. След секунди не зад мене, а до мене, с тенденция да ме изпревари, спира колата на Градския комитет на партията, а на задната седалка – партизанката, майката на момичето. И шофьорът, и тя гледат напред – няма ме мене в непосредствена близост! Мина ми нещо през главата, казвам на съпругата ми: “Аа, малко ще се позабавим” и оттам – право при председателя на Окръжния съд. Казвам: “Не смятах да те тревожа, ама такъв казус има, така стана, така стана и тия с колата подозирам, че право в Окръжния комитет на БКП отиват. Идвам да ти кажа, да си подготвен.” И точно така стана. Веднага го вика първият секретар на Окръжния комитет на партията. Но той е подготвен, разказва какво съм му докладвал. И секретарят на Окръжния комитет – мъдро е постъпил според мене – разпорежда

проверка, която да се проведе от тогавашния окръжен прокурор Борис Петков. Идва окръжният прокурор, настаняват го в една стая в комитета, той ги вика и двамата, девойката и младежа: “Седнете сега да ми разкажете какво-що... от кого ще почнем?” – бърка и вади кутия цигари, но празна. – “Извинявайте, ще отида да си взема цигари, ще ви оставя за малко. Нали няма да правите глупости?”

Дали е бил пушач, не знам, но психолог явно е бил.

И те, сладурите, мълчат, но след 2-3 минути почват: “Аз така, ти така” – “Аз така, ти така...” А тоя змей включил записващо устройство (*смях*). И със записа – при първия секретар. Сашо Еленков биде амнистиран (*смях*). Какво хулиганство, двама млади се сдърпали. Сега нещата са попроменени, но тогава обикновено мъжът раздаваше шамари.

В районния съд, разбира се, няма специализации, тоест вие сте гледал всякакви дела?

Всичко, да. И особено несъгласието ми с някои постановки на Окръжния съд налагаше да следя практиката на Върховния съд. Тогава беше лесно, издавах се едни сборници “Практика на Върховния съд” – по наказателни и по граждански дела. Не си спомням, мисля, че ни снабдявах служебно. Във всеки случай, аз имах пълен комплект, от 60-те години още. Бях си направил анализ и обобщения по теми, но така се развиха събитията, че после пък аз станах зам.-председател на Окръжния съд.

Всъщност исках да ви попитам: тези множество конфликти с Окръжния съд навредиха ли на кариерата ви?

Не, не. Те бяха на професионална основа, не на лична. Ние си се обичахме, но казвам: “Слушай, разрешението, което си дал, противоречи на живота. Ако се приложи това, което ти даваш, ще имаш много недоразумения, защото никога един случай не се повтаря.” Случаите са сходни, както ние казваме, но никога не са идентични. Когато ти даваш разрешение, не можеш да предвидиш какво ще бъде отклонението следващия път. Затова никога не казвай: “така трябва да бъде”. Този случай съдържа такива характерни белези, покрива еди-кои си елементи от правната норма, затова се подвежда под тази правна норма. Никога не казвай, че това трябва да бъде така, защото следващият случай няма да бъде така. Винаги съм считал, че правото обслужва живота. Че правото е създадено с тази цел: правото служи на човека, а не човекът на правото.

Логично. А как стигнахте до зам.-председател на Окръжния съд?

По общия ред. Но имах помощ от един млад колега. Тук станах председател на местния съд през 1986 г. През 1987 г. имаше един чудесен пленум на БКП. С местния първи секретар и с председателя на Градския народен съвет враждувахме. Не можеха да ме подчинят, ама и не можеха да ми навредят, защото в дейността си държах пред себе си програмата на партията. И им казвах: “Това, за което ми ходатайствате, противоречи на програмата на партията. Тогава излязоха едни книжки, “Малка правда” на Леонид Брежнев, не знам какво... И аз казвах: “Това е вашата малка правда. Тя не може да бъде прегърната, защото осакатява правосъдието.”

А те се опитваха да ви влияят?

Оо... Аз тогава бях обзет от идеята да върнем съда на дядо Вазов. Сградата, в която се помещавахме, беше паметник на културата. И от Института за паметниците на културата изготвиха проект за ремонт. Министерството на правосъдието задели 500 хиляди лева, тогава беше голяма сума. Обаче Берковица не намери капацитет. Така или иначе, ние започнахме, изнесохме съда от тази сграда и за съдебна зала използвахме един клуб на ОФ – голяма зала с много столове. Там правораздавахме. Идва председателят с един човек и казва: “Дъщеря ми продава колата си на този човек.” – “А, чудесно, дай пълномощното.” – “Е как пълномощно, дъщеря ми е!” – “Хубаво де, ама дъщеря ти не си ти. За да направиш сделка от нейно име, трябва да имаш пълномощно.” Адвокатите не обръщат внимание, а на мен ми е ясно какъв компромис е това. Отказах им. И този човек като се зарече, че ще ми отмъсти... Но не успя! Аз държах сметка за закона и имах тоталната подкрепа – тогава имаше едни военни отдели, които се занимаваха с номенклатурата на Окръжния комитет на БКП...

Отделът, който се занимава с кадрите, номенклатурните кадри?

Да. Не си спомням точното название. Шефът на този отдел май е бил участник във Втората световна война. Той тотално ме подкрепяше. Е, на местно ниво ми стъжваха живота, но професионално нищо не можеха да ми направят.

Веднъж направих компромис и след това жестоко съжалих за това. През 1987 г. имаше един Ноемврийски пленум. Тези двамата бидоха освободени, дойдоха други. С новите двама много добре се сработихме – с новия председател и новия първи секретар. Много добре се сработихме, работата тръгна блестящо. И един ден идва новият първи секретар, той също имаше лада. Катастрофирал първият секретар и казва: “Продавам ладата!” – “Да де, ама трябва съгласие от жена ти. Имаш ли го

писмено?” – “Не, нямам.” – “Добре, това проблем сега ще го отстраним.” Вдигам телефона: “Лили, здравей. Стоян продава колата, ти какво ще кажеш?” – “Да, ние сме се разбрали.” И аз заверявам сделката. Писмен договор с нотариална заверка на подписите. Минаха се години, срещам това момче, купувача: “Какво става с тая лада, не те виждам с нея?” – “А, те ме осъдиха да я върна. Няма съгласие на съпругата.” – “Ами ти защо не ме посочи за свидетел?!” – “Не ми се занимава...”

Виж ти каква манипулация! Мислите ли, че е било преднамерено?

Може и впоследствие... ремонтът да им е харесал и т.н. Това е първи секретар на местен партиен комитет! Представяте ли си? Затова не правех компромиси. В този случай проявих слабост, но мисля, че изтълкувах закона нелошо: аз трябва да се уверя в съгласието, а то може и устно да бъде дадено. Ама не е в кабинета ми, а по телефон – това е вече...

Но ако новият собственик е решил да се защити, можел е да ви посочи за свидетел.

Да, и аз щях да кажа, че съм взел съгласието ѝ. Можеха и очна ставка да направят, нека каже в мое присъствие, че не съм взел съгласието ѝ. Реших да подхожда житейски и сбърках. Затова римляните си имат своята поговорка: лош закон, ама закон. Трябва да се изпълнява.

Та, бях започнал да ви казвам: в един период аз бях съдия, председател на съд, нотариус, съдебен изпълнител, тогава се казваше съдия-изпълнител. Аз постановявам решението в битността ми на съдия и отивам да си го изпълня като съдия-изпълнител. Казвам, момчета, няма ли и за мене окръжен съд...? – “Намери човек да те замести.” И се намери един млад колега, Людмил Сандов, съгласи се да стане съдия в Берковица и така аз можах да отида в Окръжния съд.

Там много различно ли беше?

Е, различно беше, защото аз попаднах в Окръжния съд на 8 януари 1989 г. Вече бяха намерили събитията. Беше се появил Указ 56 за стопанската дейност. Като зам.-председател аз водех гражданския сектор, а в него попадаше и търговската част.

Докато бяхте районен съдия, имаше ли някакви дела с политически оттенък?

Не, освен това за партизанката, за което ви казах – то беше най-“полиитческото” (смях).

А някакви тежки гледал ли сте – убийство например?

Да, имаше едно, но то беше вече в Окръжния съд. Беше ми за “добре дошъл” в Окръжния съд. Берковчанин беше заклал жена си като пиле насред селото, където живеят майка ѝ и баща ѝ. Имаха три дечица. Гледахме делото в читалището, толкова много народ имаше. И, последна дума. Казвам: “Имаш право на последна дума.” – “Какво значи това?” – “Ами, да кажеш нещо в своя защита, да се обърнеш към съда с искане...” Тогава смъртната присъда не беше отменена и щях да му я сложа. Щях да му я сложа, беше вулгарно, гадно убийство! Жената решава, че повече не желае да живее с него. Свобода на избора. И какво е това, да отидеш и да я заколиш?! Посред бял ден, пред хора... Бих му дал смъртната присъда, но прокурорът не я поиска, поиска 20 години. Тя може да се даде само след искане на прокурора. Ако беше за лишаване от свобода, мога да отида и над това, което е поискал, но тук вече става дума за друг вид наказание. И като прочетох присъдата, му казах: “Да благодариш на прокурора!” – но не пред залата, а тихичко, само той и адвокатът му да чуят. Пledoарията на адвоката беше, че децата ще останат кръгли сираци, ако се даде най-тежкото наказание. Ами че те отдавна са кръгли сираци!

Иначе, имало е и анекдотични случаи. Като съдия в Берковица бях известен с това, че в тоя град правораздавам само аз. Друг няма право да правораздава! А в местния ресторант на “Балкантурист” често имаше такова правораздаване.

Юмручно?

Да. Имаше един Указ за борба с дребното хулиганство. За сбиване в ресторанта – те си знаеха вече – 15 дни в поделението на МВР, нещо като поправителен труд. Наказанията бяха две: глоба до 50 лв или до 15 дни труд. Аз давах 15 дни, няма “до”. Отишъл съм нещо да празнувам, или просто със съпругата ми сме решили да прекараме една хубава вечер. Идват някакви пияни глупаци, почват тупаници, развалят ми цялото настроение... (*смях*) В ресторанта трябва да бъде тихо и спокойно! И веднъж, както си спя – тогава се спеше на отворени прозорци – “Сашо, Сашо”, местната група, която свири в ресторанта. Барабанистът прегрешил (*смях*), задържали го за дребно хулиганство. На другия ден: “Защо направи така, мойто момче, обясни ми всичко.” Последва едно обяснение, от което стана ясно, че алкохолът има много вредни последици и едната е, че човек губи разсъдък си. “Правилото нали го знаеш – 15 дни.” – “Ама ние нали те молихме...” – “Вижте сега, да наруша правилото, означава да кажа, че съдът не е праволинеен. Едно правило е правило тогава, когато важи за всички.” Ама групата имала договор с ресторанта, а барабанистът ще отсъства... (*смях*)

И след това, след Окръжния съд?

Аз бях един от малкото, ако не и единственият заместник-председател на окръжен съд, за когото при оная голяма чистка през 1992 г. Висшият съдебен съвет не поиска освобождаване от длъжност, а понижаване. Вносител на предложението беше Владо Славов, тогава прокурор в Главна прокуратура. Предложението е: “понижава в длъжност поради липса на фактическа деполитизация”. Отивам да се срещна с него, да разбере за какво става дума. Казвам: “Колега, аз ако не съм деполитизиран, и за съдия не ставам!” На излизане един добър приятел, Недко Добрилов, още е жив и здрав, тогава беше член на първия Висш съдебен съвет – отбих се да му разкажа. “Ей сега бях при един прокурор, утре отивам пред Висшия съдебен съвет...” Той: “Слушай, не те моля, нареждам ти: никъде няма да ходиш!” И аз взех, че го послушах и може би това ме спаси. Люти думи щях да наприказвам. След това Недко Добрилов стана председател на Софийския окръжен съд и само година по-късно – първи заместник-министър на правосъдието. Министър беше покойният вече Петър Корнажев. Обади ми се в битността си на първи заместник-министър и каза: “Ние сме решили да възобновим инспектората при министъра на правосъдието, приемаш ли?” Така станах съдебен инспектор. Изкарах една година и един месец. Същият Висш съдебен съвет, който ме понижи поради липса на фактическа деполитизация, ме избра за върховен съдия. Персонално същият!

После Владо Славов ми стана шеф. Аз станах съдия в Трето гражданско отделение на Върховния съд, а Трето гражданско беше основата на Върховния административен съд. Така че той ми стана шеф. Ирония на съдбата. Чудесно работихме с него. Чудесно работихме, за разлика от следващия шеф, Константин Пенчев, макар че и двамата бяха политически ангажирани. Политическата ангажираност не трябва да води до дефекти в правосъдието. Владо имаше принципи, с което будеше възхищение у мене. Отивам нов съдия, ентузиазирани. Един тричленен състав сме и след заседанието аз казвам: “Хайде да се произнесем сега и да си напишем решенията.” Обръща се колежката, председателстваща състава и казва: “Аз не съм стигнала до тази дата.” И аз, като се прибрах в кабинета си, проявих наглост да проверя до коя дата е. Пишеше делата си отпреди една година! И това беше масовият случай в Трето гражданско отделение. Като се създаде Върховният административен съд с председател Владо Славов, човекът успя за по-малко от година всичките тия хора да ги убеди, че трябва да си напишат делата. Тогава

Върховният административен съд беше 22 души, в това число председател и заместник-председател. Значи, 20 души съдии. Делата се пишеха за една седмица.

Повечето ви колеги, с които съм разговаряла, казват, че преди 1989-90 г. делата се пишели бързо, а след това започнали да се бавят.

Бързо се пишеха от районните и окръжните съдии. Окръжните съдии тогава нямаха това натоварване. А районните, макар и натоварени, пишеха бързо, защото следваха дисциплинарки. И аз имах една дисциплинарка – за пропуснат седемдневен срок. Страната имала някакви роднински отношения с един върховен съдия от нашия край, от Вършец. И ми издейства човекът дисциплинарка от министъра, от Светла Даскалова.

Какво значение имаше политическата ангажираност тогава, по-точно – членството в БКП? Вие кога станяхте член на БКП?

Като войник още; нали ви казах, че бях ЗКПЧ на заставата.

Да, би било странно ЗКПЧ да не е партиен член (смях).

Нямам спомени за колега, който да не е бил член на БКП.

Имаше ли други влияния по партийна линия, не просто ходатайства или натиск от отделни личности, а от системен характер?

Не, не. Даже този пленум, за който ви говорих – Ноемврийският пленум от 1987 г. съвсем сложи нещата в ред. Но тогава – за разлика от днес – също имаше момчета и момичета, склонни да се поддават с цел кариерно израстване, но по-голямата част от съдиите бяха принципни. Не се поддаваха. Има практика на Върховния съд, имаме програма на партията – какво повече ни трябва? Ходатайството какво означава? Да се отклоним и от едното, и от другото. Имаше дела емблематични в тогавашния Окръжен съд в Михайловград. Аз още не бях съдия в Окръжния съд. Съдиите заставаха твърдо на принципна позиция, въпреки че партията не одобряваше решението. Това е практиката на Върховния съд и ние не можем да направим нещо различно. Докато сега нещата са обърнати.

Мислите ли, че това, че съдиите в мнозинството си са били членове на БКП, им е помагало да отстояват такава принципна позиция?

На мене лично – да. На мене лично ми помагаше.

Един вид, защитен сте?

Не само това. Аз имах подкрепата на ръководителя на Военния отдел, кадровика. Партията не може да си позволи липса на правосъдие. А всяко едно вмешателство в правосъдието води до липса на правосъдие. Защото, какво означава

ходатайството? Абе, тоя случай трябва да се реши така... – Защо да трябва да се реши така?!

Вярно е обаче, че прокурорът, преди да се реши да внесе обвинение срещу член на партията, трябваше да информира местната партийна структура. То е един остатък от миналото. Мисля, че в миналото е имало такова правило: да се дават на съд партийни членове само след съгласието на партийната организация. Не съм съвсем сигурен, не съм анализирал въпроса. Беше ми интересно просто. Както ми беше интересно, когато се местихме: отварям съдебните книги да видя какви решения са вземали предците ни. В Берковица има съд от турско още. И чета: “Аз, Йорданчо Миронов, мирови съдия, след като прочетох делото и като прочетох още един път закона...” Какво значи това?! Хайде в Окръжния съд, там хората преди мене бяха на възраст. Колегата Томов, баща му беше заместник-председател, граждански съдия, Иван Томов. “Бай Иване, виж тука какво пише, какво значи това?” – “Чакай да ти кажа, младеж. Ние си мислим, че закона го знаем наизуст. Ама се случи, че нещо не сме баш добре разбрали. Нещо не сме запомнили. Или, докато сме спали, някой е променил закона. И затова тогава съдиите са били длъжни изрично да запишат, че преди да издаде съдебен акт, е седнал и е прочел закона, а не правораздава по спомени.”

Мъдро! И сега трябва да е така. А какво ще кажете за промяната в, как да кажа, самата правна материя след 1990 г.? Имам усещането, че може би най-дълбоката промяна беше в правото: цели клонове се развиват, които преди това са били рудиментарни или изобщо ги е нямало.

Аз бих разделил на два периода: до царя, неосъществения български цар, и след това. До тогава може да се е държало сметка за някакви икономически интереси, но се търсеше принципът. Може и да направиш хватка със закона, но само ако е спазен принципът. След това започва да се твори закон с оглед да се отговори на някакъв интерес. Ама дали това става със закон...? Защото законът какво означава: законът създава едно трайно правило за поведение, което урежда множество, ако не идентични, то поне подобни случаи. Когато ти създадеш закон, за да отговориш на един от тези случаи, това означава, че няма как да не си засегнал всички останали. И мисля, че живият живот ни дава вече достатъчно примери колко е порочно това и колко е недопустимо да става. Да ударим някой си, да създадем възможност за печалба на някой си... Защо се провали работническо-мениджърската приватизация? Защото се излезе извън принципа. А какъв беше принципът? Хората, които досега са

стопанисвали това имущество, да станат негови собственици. Да продължат да осъществяват своята дейност. А се оказа форма на източване. Значи, принципът уж спазен, ама поставен в услуга на някого. И тръгнаха след това нещата на зле.

Разкажете за периода във Върховния административен съд: имахте ли някаква специализация?

Да. На първия пленум, който проведохме, се разделихме на отделения и всяко отделение с материята си. На следващия пленум се опитах да поставя въпроса: ние отначало нали си обещахме, че ще се въртим, няма едни и същи хора да се занимават с една и съща материя. Но се оказа, че не сме си казали така (*смях*). И оттогава така си вървим. Но аз за съжаление минах през всичките.

Защо за съжаление? Било ви е интересно, занимавал сте се с разнообразна проблематика.

Да, от тази гледна точка е така. Показателно е, че накрая, когато си отивах, и двамата представители на двете лобита – и нине здравствующият председател на ВАС, и колежката Атанаска Дишева – казаха едно и също нещо за мене: че съм имал странен поглед върху правото. Щом различните лобита са се обединили около това, без да се уговарят предварително, това означава, че наистина съм имал странен поглед върху правото. И вероятно заради това не се задържах в едно отделение.

Някакъв особено интересен казус спомняте ли си?

О, множество са интересните казуси. Множество са... (*замисля се*). Този, който бележи поврат в практиката на Върховния административен съд, се оказа доста интересен. Министърът на земеделието със заповед определя ловностопанските райони на ловните дружинки. И пак със заповед може да променя границите им. След противоречива практика във ВАС излизаме с тълкувателно решение. Единствен го подписах с особено мнение. Казвам: тази заповед на министъра, с която учредява границите, и заповедта, с която ги променя, е индивидуален административен акт затова, защото засяга права на ловците. Те могат да упражняват правото си на лов в границите на този район. Ловната дружинка стопанисва този район. Всяка промяна променя обема, в който упражняват правото си. Това стана при действащ АПК. А Върховният административен съд се позова на чл. 2 от ЗАП (Закон за административното производство) – закон, отменен от АПК. Минаха години и Върховният административен съд излезе с ново тълкувателно решение – преди 3-4 години – с което отрече предишното и даде тази постановка, за която ви говорих.

Значи странността на вашия поглед върху правото трябва да се разбира в положителен смисъл?

Не знам, не знам...

В началото казахте, че това не е вашето правосъдие и после дадохте пример със законодателството – че законодателството обслужва определени интереси. Това ли е причината да не е вашето правосъдие?

Това е, защото се увеличиха и поръчковите правораздавателни актове.

Тоест, освен че имаме лобистки закони, нямаме независимост на самото правораздаване?

Не съм се замислял задълбочено, но ми се струва, че те са взаимно свързани. Не можеш да имаш принципно правораздаване при един лобистки закон. Защото този закон е създаден да обслужи нечии интереси. Е, как ще правораздаваш другояче, освен в услуга на същите интереси. Ако се опиташ да направиш нещо, ще направиш грешка, която ще ти касае кариерата. Като този случай, за който ви говорих: “и” – “и по искане на страна в производството”. Какво означава това? Че съдията не е видял “и”-то? Че правораздава по спомени, без да си прочете закона? Да обявиш липса на право по спомени, без да прочетеш закона, е равнозначно на това да го направиш умишлено. При всички случаи отричаш едно съществуващо право.

Сега правосъдието изисква много сила у съдиите. Много сила да се противопоставят на този законотворчески процес, който тече в момента.

Ако говорим за противопоставяне на куция законотворчески процес, това не е ли работа на цялото общество?

Те са защитени. Съдиите са защитени, за разлика от други слоеве в обществото. И съм имал възможност да кажа на колеги: “От какво се страхувате?! Вие сте несменяеми. Няма друга такава професия. Несменяеми сте, за да защитите правото” (*пауза*). Затова само към тях са ми претенциите. Те са длъжни според мене да го правят. Именно заради тази несменяемост.

Имам един последен въпрос: за всички тия години като съдия кои са най-големите ви разочарования и най-големите удовлетворения?

Големи разочарования нямам, включително случая, когато ме цапнаха лично: “понижаване в длъжност поради липса на фактическа деполитизация”. После се разбра, че заради едно дело било. Кандидатирал се за кмет на Берковица от БСП

човек, който е бил в АОНСУ² – три месеца ли, не си спомням. Или година беше, пък преди три месеца се завърнал в Берковица и не си променил адресната регистрация. Касират избора му. Това е 1990 или 1991 г. Казусът отива в Окръжния съд. Казвам: нарушенията на закона са съществени и несъществени. Съществените са винаги основание за отмяна, несъществените не са. Ноторен е фактът, че е от Берковица, роден е в Берковица, живее в Берковица. Бил е известно време в АОНСУ, поради което е променил адресната си регистрация. Връща се в Берковица, уседнал е там. Пропуснал е да промени адресната си регистрация. Върховният съд се намеси мощно. Божидар Колев беше докладчик по това дело, също мой приятел. Само дето не беше написал: “Не си прав, Сашо!” Нарушението в случая било съществено. Реално нещата стоят по друг начин. Имах сблъсъци с михайловградското СДС, в резултат на което те не ме намразиха, обратно. Какво се оказа? Един берковски адвокат, вече покойник, когато бях заместник-председател и ръководител на търговското отделение, идва да иска една регистрация. Казвам: “Трябва да направиш това, това, това.” – “Ама чакай, това трябва да стане незабавно!” – “Добре, направи това нещо, ще извадя душата на деловодителките, ще го пуснат незабавно.” – “Ама ти знаеш ли, че аз съм член на неznam какво?!” – “Знам. Но направи това, което трябва.”

Какво значение има на какво е член?

Ами същият станал инициатор на това, да бъде освободен от длъжност поради липса на фактическа деполитизация. Но понеже СДС-Михайловград имат друго виждане за мене, се стига до тоя компромисен вариант, да бъде понижен. Политиката е изкуство да убедиш някого, а не изкуство на лъжата. Въпреки че сега ми се струва май другояче.

Нали има такава поговорка, че когато една лъжа се повтаря много пъти...

...става истина.

Не точно истина, политика става. А най-голямото удовлетворение?

Когато успея да свържа теорията и практиката.

Чудесно! Да завършим с това, освен ако няма нещо, което пропуснах да попитам.

Много неща питахте. И много още могат да се разкажат. Но всичко може да се обобщи с една мисъл на писателя Иван Ефремов. Александър Велики завзема Атина

---

² Академия за обществени науки и социално управление, бивша Висша партийна школа към ЦК на БКП, за подготовка на управленски кадри.

и елитът на обществото започва една центростремителна дейност. Всеки се стреми да бъде по-най-най... Но това е изморително. Хората се изморяват и тогава започва центробежното движение. Защото в крайна сметка човек като се измори, гледа просто да си бъде човек. Амбициите изчезват, той гледа просто да си бъде човек.

Разговора води Даниела Колева